

svučeno, a to bi bila besmislica i daleko od onoga što je Kikić htio reći. Prema tome, u našim rječnicima nedostaje još dopuna u tumačenju gl. smužditi, tj. da on po svojoj semantičkoj osnovi može značiti i: otegnuti, opustiti, objesiti.

Kad smo u ovoj kratkoj analizi spomenuli riječ muzga, ja bih se osvrnuo i na pridjev *mūsav* = prljav, uprljan. U ARj. stoji da je »postanje (te riječi) tamno.« Meni se čini da bi se postanak te riječi, bar u semantičkom smislu, mogao dovesti u vezu s imenicom muzga. Evo zašto: U istom rječniku (ARj.) ima gl. *muzgati*, *muzgam* = kaljati, činiti muzge po čemu. Prema tome riječ muzga, pored ostalog, može stajati usko i s pojmom prljati, kaljati. Danas se u narodu govori da su zidovi muzgavi ako se na njima vide tragovi prljave tečnosti, ili je lice muzgavo ako je uprljano suzama ili nekom tečnom bojom. Zašto se onda ne bi pridjev *mūsav* (=prljav, uprljan) vezao po postanku za muzgav. Sa semantičke osnove to bi moglo biti, ali kako objasniti morfološku stranu? Moglo bi se pretpostaviti *muz-sav > mussav > musav, samo je li to dovoljno i dobro s obzirom na formant -sav, kojeg ne nalazimo u tvorbi naših pridjeva?! Možda bi nam u tome pomogla analogija prema pridjevima: hvalisav (<hvalisati se), mirisav (<mirisati), blesav (<blejati), ali ja mislim da takvo tumačenje nije još dovoljno uvjerljivo. Pa i pored svega toga, ja ipak mislim da pridjev *mūsav* po svom značenju i postanku nije daleko od riječi muzgav i muzgati, a nadajmo se da će i njegova morfološka struktura dobiti svoje pravo objašnjenje.¹)

NESKLANJANJE NEKIH APOZICIJA U NARODNOM GOVORU

Antun Djamić

Morfološka pojava da se ne sklanjaju neke apozicije, jako je raširena u narodnom govoru, i držim da nema kraja na našem jezičnom području u kojem se ona ne upotrebljava. Ona nije ni posve nova, nego seže u prošlost našega jezika. Pa ipak mi se čini da ona do sada nije dovoljno istaknuta kao što nisu dosta istaknute ni druge neke jezične pojave ni u našim gramatikama ni u stručnim člancima. Isto mi se tako čini da neki naši uvaženi filolozi nisu znali ni za upotrebu ni za rasprostranjenost te pojave. Možda je to bilo zato što se ovakvi slučajevi smatraju dijalektizmima i nepravilnostima koje ne spadaju u književni jezik pa onda nisu ni vrijedni da se o njima piše. Međutim pri svestranijem proučavanju jezika moraju se obuhvatiti sve njegove osobine i pojave, pa i one koje ne spadaju danas u pravilne književne oblike.

¹ Kikićeve primjere uzeo sam iz njegovih sabranih djela, Hasan Kikić, Djela, knj. I, II, III. Izdanje Svjetlosti, Sarajevo, 1952, 1954, 1955.

U narodnom se govoru često ne dekliniraju neke imenice koje stoje uz vlastita imena kao njihove apozicije. To su obično imenice koje označavaju rodbinu, stupanj starosti, odnosno dob ljudsku: *baba, baća, baja, ča, čiča, čika, djed (đed), kum, kuma, seka, snaša, strina, svak, šogor, teta, tetka*; ili koje označavaju neke službe, funkcije, zvanje, titule i sl., npr.: *gazda, gospodin, knez, komšija, serdar* itd. One se, stojeći uz vlastita imena, smatraju nekako tijesno spojenima s njima, kao njihovim sastavnim dijelovima, pa se ne mijenjaju. U tim slučajevima one nemaju ni svoga naglasaka, nego se izgovaraju zajedno s riječju na koju se odnose isto onako kako se izgovaraju i proklitike, samo što naglasak ne skače nikada na njih, kao što to biva u nekim slučajevima kod pravih proklitika. Poznato je da se u današnjem književnom govoru ne deklinira nekada prva riječ kod imena mjesta sastavljenih od dviju riječi, ako je prva riječ imenica ili se kao takva osjeća u jeziku. Tako je od *Kaštel Lukšić* genitiv *Kaštel Lukšića*, od *Brod Moravice* je genitiv *Brod Moravica*, a od *Kotor Varoš* genitiv je *Kotor Varoša*, a što se po novom pravopisu piše s crticom između prve i druge imenice.

Iznosim ovdje što o toj pojavi kaže prof. Skok. On je na jednom mjestu spominje, ali tako kao da je ona nešto neobično i lokalno. U svom rukopisnom djelu *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* pod riječju *teta* on kaže ovo: »Interesantna je morfološka pojava, da je *teta* na Hvaru indeklinabile, ako se nalazi pred ličnim imenom: *dô son teta Marđji*.«

I Maretić je spomenuo tu pojavu u svojoj *Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*¹ gdje za nju kaže: »Kad se nađu dvije imenice jedna do druge, vrlo često se u narodnim pjesmama poradi potrebe stiha prva ne sklanja: ona srete *Krstitelj* Jovana. nar. pjes. 1, 122, ... kod silnoga srpskog *car* Stjepana. 2, 187, ... U Srbiji se tako često govori i u običnom govoru: ... zar ne poznaješ *gazda* Smiljka? 102, gledahu u *čiča* Branka kao u kakvoga proroka. 257, ima u *gazda* Stepe. 276.«

Dakle Skok je registrira samo za riječ *teta*, i to na Hvaru, a Maretić je lokalizira na Srbiju. Međutim, to je pojava koja je raširena na cijelom našem jezičnom području, kako ćemo vidjeti makar samo iz par primjera, a lako je moguće da se upotrebljava možda više u istočnim, a manje u zapadnim krajevima.

Ovdje najprije iznosim kako se ovakve imenice upotrebljavaju kao nesklonjive apozicije u narodnom govoru u Slavoniji (selo Šušnjevcu u okolini Slav. Broda):

baća Đura	baj Šimo	baba (bab) Kâta	čiča (ča) Mika	čika Fránjo
baća Đure	baj Šime	baba (bab) Kâte	čiča (ča) Mike	čika Fránje
baća Đuri	baj Šimi	baba (bab) Kâti	čiča (ča) Miki	čika Fránji
baća Đuru	baj Šimu	baba (bab) Kâtu	čiča (ča) Miku	čika Fránju
baća Đura	baj Šimo	baba (bab) Kâta	čiča (ča) Mika	čika Fránjo
baća Đuri	baj Šimi	baba (bab) Kâti	čiča (ča) Miki	čika Fránji
baća Đurom	baj Šimom	baba (bab) Kâtom	čiča (ča) Mikom	čika Fránjom

¹ Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 2. popravljeno izdanje, Zagreb, 1931, str. 414.

djed (ded) Bèrta	gazda Márko	knez Tùnjica	komšija Mäta	kum Ìvša
djed (ded) Bèrte	gazda Márka	knez Tùnjice	komšija Mäte	kum Ìvše
djed (ded) Bèrti	gazda Márku	knez Tùnjici	komšija Mäti	kum Ìvši
djed (ded) Bèrtu	gazda Márka	knez Tùnjicu	komšija Mätu	kum Ìvšu
djed (ded) Bèrta	gazda Márko	knez Tùnjica	komšija Mäta	kum Ìvša
djed (ded) Bèrti	gazda Márku	knez Tùnjici	komšija Mäti	kum Ìvši
djed (ded) Bèrtom	gazda Márkom	knez Tùnjicom	komšija Mätom	kum Ìvšom

kuma Júla	prija Réza	prijak Míjo	seka Rúža	sek Ānica	snaša Stána
kuma Júle	prija Réze	prijak Míje	seka Rúže	sek Ānice	snaša Stáne
kuma Júli	prija Rézi	prijak Míji	seka Rúži	sek Ānici	snaša Stáni
kuma Júlu	prija Rézu	prijak Míju	seka Rúžu	sek Ānicu	snaša Stánu
kuma Júlo	prija Rézo	prijak Míjo	seka Rúžo	sek Ānice	snaša Stáno
kuma Júli	prija Rézi	prijak Míji	seka Rúži	sek Ānici	snaša Stáni
kuma Júlom	prija Rézom	prijak Míjom	seka Rúžom	sek Ānicom	snaša Stánom

strina Mända	svak Jöza	šogor Mårin	tet Ēva	teta (tetka) Mára	zet İva
strina Mände	svak Jöze	šogor Marína	tet Ēve	teta (tetka) Máre	zet İve
strina Mändi	svak Jözi	šogor Marínu	tet Ēvi	teta (tetka) Mári	zet İvi
strina Mändu	svak Jözu	šogor Marína	tet Ēvu	teta (tetka) Máru	zet İvu
strina Mända	svak Jöza	šogor Mårine	tet Ēvo	teta (tetka) Máro	zet İva
strina Mändi	svak Jözi	šogor Marínu	tet Ēvi	teta (tetka) Mári	zet İvi
strina Mändom	svak Jözom	šogor Marínom	tet Ēvom	teta (tetka) Márom	zet İvom

Ove apozicije ostaju nepromijenjene i uz posvojne pridjeve načinjene od vlastitih imena, npr.: to su kum Ìvšini konji i kola; ici ćemo djed Vínkinima; baj Šimini idu sutra u Brod; prija Térin vinograd, bab Kátina kuća, komšija Mätine svinje, ča Mikini kukuruzi, u zet Marínovoj avliji, po čika Fránjinom bostanu, u ded Bèrtinoj pojati, seka Mårine kalčine itd.

Ovako se upotrebljava katkada i riječ gospodin, npr.: Čujte, gospodin Anto; vidjeli smo gospodin Péru.

Akademijin rječnik, obilan inače najrazličitijom jezičnom gradom, nema kod imenica koje sam ovdje naveo, a koje su već u njemu štampane, primjera za ovakvu nepromjenljivu upotrebu tih imenica. Našao sam samo jedan primjer koji se nalazi uz imenicu kum: »u jednom primjeru stoji oblik *kuma* pred imenom muškijem, i ne mijenja se po padežima. Ovo naređujem za moju dušu komu hoću: kuma Đurđu na pustari vinograd i kacu. Glasnik II, 3, 37. (1702)«.

U narodnoj poeziji nalazimo također primjera upotrebe nepromjenljivih apozicija uz vlastita imena. Često u toj službi susrećemo riječi koje su se nekada dosta upotrebljavale u narodnom govoru (npr. barjaktar, car, despot, hajduk, vojvoda), a danas se više ne upotrebljavaju. I ti primjeri iz narodnih pjesama pokazuju da je taj način upotrebe bio rasprostranjen i da mu postojanje ide prilično daleko u prošlost. Maretić koji se mnogo bavio proučavanjem narodne poezije kaže za stihove s ovakvim nesklonjivim apozicijama ovo: »Da u stihu ne bi bilo previše slogova, često se od dvije *imenice*, što spadaju jedna do druge, sklanja samo druga, a prva se ne sklanja, nego ostaje u nominativu, npr. kod silnoga srpskog *car* Stjepana, — on govori *barjaktar* Jovanu, — s njegovijem *uskok* Radovanom i t. d.«² Ova Maretićeva

konstatacija je samo djelomično tačna, iako se obično kod susreta s ovakvim stihovima najprije pomišlja baš na to što Maretić kaže. Međutim ti indeklinabilni oblici nisu ovdje neki nepravilni oblici, upotrijebljeni ovako samo radi stiha, nego su to uobičajeni oblici govornoga narodnog jezika koji bi bili tako upotrijebljeni i u prozi: u ovakvim se stihovima govorna praksa poklapa s metričkim potrebama.

Da je ovakva upotreba apozicija raširena po raznim krajevima našega jezičnog područja, možemo vidjeti iz par primjera. Poznata je u kajkavskom području gdje se govori npr.: *gospon* Štef, gen. *gospon* Štefa, dat. *gospon* Štefu, s *gospon* profesorom itd. ili *gospa* Slava, *gospa* Slave, *gospa* Slavi, s *gospa* Slavom itd. U primorskim se stranama ovako upotrebljava riječ *barba*, npr. *barba* Tino, *barba* Tina, *barba* Tinu itd. U Dalmaciji se ovako upotrebljava riječ *šjor*, a iz Skokova primjera vidimo da se tako upotrebljava riječ *teta* na Hvaru. Maretić potvrđuje da je ta pojava raširena u Srbiji, a u Crnoj Gori se govori: *serdar* Marko, *serdar* Marka, *serdar* Marku itd.

A sada još nešto o pisanju ovakvih nepromjenljivih apozicija u vezi s pravopisom. Najnoviji Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika piše: »Ako se uz vlastito ime upotrebljava neka druga imenica kao ime općeg pojma, kao nadimak, titula, zanimanje, srodstvo ili prezime, a u promjeni prva imenica ostaje nepromijenjena, onda se između njih piše crtica: Hajduk-Veljka, Hajduk-Veljku, car-Lazare (ali u nominativu Hajduk Veljko i car Lazar), gazda-Mitra, . . . tetka-Zdenki. . . «³ Nakon navođenja primjera o upotrebi tih riječi u narodnom govoru ne vidim razloga zašto se u kosim padežima stavlja među imenice crtica, a u nominativu ne. Kako nema razlike u značenju takve apozicije u nominativu i u ostalim padežima, tako ne bi trebalo biti razlike ni u pisanju. Ako se ipak hoće označiti da je apozicija neki nadimak, neka se to onda označi crticom u svim padežima, pa i u nominativu.

JEZIK TITA BREZOVAČKOGA U DJELU

»MATIJAŠ GRABANCIJAŠ DIJAK«

(Referat pročitao na III kongresu slavista u Ljubljani 1961)

Branko Polić

Jezik Tita Brezovačkoga u komediji »Matijaš Grabancijaš dijak«, kao i u drugoj, najboljoj njegovoj komediji »Diogeneš« — iz koje nisu uzimani primjeri — posjeduje sve osnovne kajkavske značajke, bar u osoba koje

² T. Maretić, *Naša narodna epika*. Zagreb, Jugoslavenska akademija, 1909, str. 38.

³ Zagreb, *Matica hrvatska*, 1960, str. 75.